

Vodič za prijavljivanje na doktorske studije

Ovaj dokument namijenjen je svima koji namjeravaju da svoje obrazovanje nastave na doktorskim studijama u inostranstvu, a naročito onima koji su u potrazi za plaćenim doktorskim pozicijama. Potrudimo se da vam u najkraćem opišemo šta vas sve očekuje prilikom apliciranja, počev od vrsta doktorskih pozicija, preko dokumenata potrebnih za prijavu, intervju, pa do iskustava nekih od sadašnjih doktoranada. Smatramo da će jedna ovakav prikaz biti od koristi budućim kandidatima prilikom prijave za doktorat i nadamo se da će bar neki savjet ili informacija pomoći da proces prijavljivanja bude što uspješniji.

O doktoratu

Doktorat je vjerovatno najzahtjevniji oblik akademskog usavršavanja, koji zahtijeva godine napornog rada i discipline. I dok se kroz doktorske studije otvara veliki broj mogućnosti za građenje akademske ili profesionalne karijere, odluka o jednom takvom intelektualnom poduhvatu mora biti pažljivo razmotrena. Osnova uspješnog završetka doktorata je upravo čvrsta volja da se posvetite naučno-istraživačkom radu. Stoga, prije nego što uopšte krenete u potragu za PhD pozicijom, morate biti sigurni da zaista volite oblast nauke kojom se bavite i da ćete uživati radeći istraživanje. Pored dobre volje, osobina koja je jednako važna je i upornost, jer se u toku studija može desiti da se zapitate da li ste napravili dobar izbor, pri čemu snaga karaktera pomaže da prebrodite krizne trenutke. Uz to, doktorat često podrazumijeva i prekovremeni rad, jer i pored toga što često imate slobodu da sami sebi organizujete vrijeme, ponekad će biti potrebno i da kancelariju napustite u kasnim večernjim satima ili čak i da radite vikendom kako bi se ostvarili zacrtani plan ili ispoštovali rokove. Ako ste spremni da prihvatite ove izazove, onda doktorat može ponuditi zadovoljstvo i istinsko uživanje u istraživanju.

Doktorske studije obično traju od 3 do 4 godine, zavisno od polja nauke, univerziteta i zemlje. U toku ovog perioda, kandidati rade na izradi naučno-istraživačkog projekta čija je kulminacija odbrana doktorske disertacije. Doktorandi obično ne pohađaju kurseve pored istraživačkog rada, mada je na nekim univerzitetima postoje predmeti koji su specijalno dizajnirani za buduće doktore nauka. Tokom trajanja studija kandidate nadgleda jedan ili više mentora, koji su ne samo zaduženi za ocjenu teze, već obučavaju studenta za naučno istraživanje i daju mu neophodne smjernice u radu. Na nekim univerzitetima doktorandi takođe izvode nastavu na relevantnim predmetima, iako nedjeljno opterećenje bude najčešće bude maksimalno 20% radnog vremena, imajući u vidu da je rad na tezi prioritet.

Vrste doktorskih pozicija

PhD employee – U nekim zemljama zapadne Evrope (Holandija, Belgija, Danska, Norveška, Švedska, Finska, Švajcarska), doktorandi imaju status zaposlenih na univerzitetu i imaju sva prava i dužnosti bez obzira na to iz koje zemlje dolaze. U skladu sa tim, doktorska pozicija se oglašava kao slobodno radno mjesto, a kandidati ostvaruju sva prava kao i ostali zaposleni s punim radnim vremenom, uključujući platu, zdravstveno osiguranje, doprinose za penzijsko osiguranje, pravo na odmor, bolovanje, roditeljstvo i slično. Prosječna mjesečna neto zarada kreće se oko 1,500 eura, a bruto zarada obično bude nešto preko 2,000 eura. Kandidati prvo potpisuju ugovor na 12 do 24 mjeseca, a zatim prolaze kroz obaveznu evaluaciju, nakon koje se ugovor produžava na još jednu do 3 godine, u zavisnosti od prethodnog aranžmana. Na mnogim univerzitetima kandidati apliciraju za poziciju u okviru nekog širg istraživačkog projekta na određenu temu, pri čemu nije potrebno pisati predlog teme, dok neki konkursi zahtijevaju da kandidati uz prijavu prilože i opis sopstvenog projekta koji će biti predmet istraživanja.

Stipendisti – U jednom broju evropskih zemalja kao što je na primjer Britanija, doktorandi se smatraju studentima, te zato moraju obezbijediti sopstveni izvor finansiranja. Neki univerziteti nude stipendije kroz koje se doktorandi oslobađaju školarine, mada se u velikom broju slučajeva visina stipendije odgovara cijeni studija za studente iz Evropske unije. Budući da je Crna Gora još uvijek kandidat za članstvo, naši studenti imaju status 'international students, pri čemu su cijene školarina duplo ili čak troduplo veće. Kandidati takođe mogu potražiti stipendiju kod Evropske unije (JoinEU-SEE, Basileus i sl.) vlada, međunarodnih organizacija ili fondacija.

Eksterni kandidati – U ovom slučaju, kandidati su zaposleni od strane nekog drugog poslodavca, a na izradi teze rade u toku slobodnog vremena. Kandidati su dužni da sami pronađu mentora koji će biti voljan da nadgleda rad na doktorskoj disertaciji.

Konkurisanje za doktorske studije

Prvo pitanje koje se nameće je kako pronaći odgovarajuću poziciju. Najlakši način je svakako mreža kontakata, pa ukoliko ste u dobrim odnosima sa nekim profesorom iz odgovarajuće oblasti, nemojte se ustručavati da pošaljete mejl i upitate za da li su upoznati sa otvorenim doktorski pozicijama koje odgovaraju vašim interesovanjima. Drugi način je da pretražite sajt univerziteta ili odsjeka čiji se domen istraživanja poklapa sa vašim, jer se konkursi obično prvo objavljuju na sajtu institucije. Pored toga, postoji i niz sajtova na kojima se redovno ažuriraju aktuelni konkursi za doktorske kandidate, pa je možda potragu najjednostavnije početi od upravo takvih internet stranica. Evo i nekoliko korisnih adresa:

<https://www.academictransfer.com/>

<http://linguistlist.org>

Proces prijavljivanja za doktorske studije je prilično zahtjevan, a konkurencija žestoka, te je stoga neophodno pripremiti se na pravi način. Čini se da je najbitnije od svega biti **strpljiv**, jer potraga za

odgovarajućom pozicijom često traje mjesecima, pa čak i više godina. Većina kandidata ne uspije da bude primljena iz prvog puta, tako da je od velike važnosti biti **uporan** i **ne očajavati** ukoliko budete odbijeni. To je sasvim normalna stvar i eventualni neuspjeh u prijavnom procesu treba posmatrati kao iskustvo iz koga ćete izvući pouke i nakong koga ćete popraviti loše aspekte prije naredne aplikacije ili intervjua. Na PhD konkurse se obično prijavi veliki broj kandidata, koji se najčešće se razlikuju u nijansama, pa zato selekcionoj komisiji nije nimalo lako odabrati pravog doktoranda. Tu ulogu ne igra samo prethodno ostvareni akademski rezultat, već među kandidatima zna da presudi i poznavanje određenog jezika, prethodni rad u određenoj oblasti, iskustvo u korišćenju nekog softvera, i slično.

Prijavni proces

Prije samog prijavljivanja od najvećeg značaja je provjeriti koja sve dokumenta treba priložiti prilikom predaje aplikacije. Ukoliko ne ispoštujete konkursom predviđene zahtjeve, ne samo što vaša prijava možda neće ni biti razmotrena, već time odajete utisak jedne neodgovorne, pa i površne osobe. Profesori u svom timu žele kandidate koji vode računa i o najsitnijim detaljima!

Prilikom prijave na konkurs obično je potrebno priložiti sljedeću dokumentaciju:

CV – kratak pregled dosadašnjeg obrazovanja, akademskih dostignuća i relevantnog radnog iskustva (ukoliko ga imate). CV treba da bude što koncizniji i sadrži samo najbitnije biografske podatke. CV obično ne prelazi dužinu dvije strane, a ukoliko ste na početku akademske karijere, sve informacije mogu stati i na jednu stranu. Formate poput Europass nije poželjno slati, jer su za ove svrhe predugi i nepregledni, osim ako konkursom nije striktno naznačeno. Pored obrazovanja i radnog iskustva, potrebno je navesti imena i kontakt podatke osoba za preporuke, od kojih je poželjno da najmanje jedan bude mentor ili profesor na prethodnim studijama. Uz to, veliki plus je ukoliko imate publikacije ili radove prezentovane na konferencijama, pa bi bilo poželjno navesti i to. Još bi bilo bitno napomenuti nema potrebe da šaljete CV sa slikom, jer će komisija imati priliku da vidi kako izgledate na eventualnom intervjuu.

Propratno pismo – I dok je CV kratak pregled vaših obrazovnih i profesionalnih kompetencija, u propratnom pismu treba da se izvojite od ostalih prijavljenih kandidata. Ovaj dokument ne treba da bude duži od jedne strane, a u njemu treba da objasnite zašto želite da radite doktorat u datoj oblasti, koja su vaša istražачka interesovanja, kao i da se osvrnete se na dosadašnja akademska dostignuća. Ne postoji idealno propratno pismo – treba da ga sami osmislite i što budete konkretniji i iskreniji, to imate veće šanse da uđete u uži izbor. Opišite ko ste zapravo vi, šta je uticalo na vašu dosadašnju karijeru, šta su vam ciljevi. Služite se primjerima, jer niko ne voli da čita nešto što je previše apstraktno (pa ni profesori!). Ukoliko niste sigurni da li je pismo dobro, možete pitati kolege ili profesore da ga pročitaju i daju komentare i sugestije.

Preporuke – Obično se traže **dvije** preporuke, a u nekim slučajevima i **tri**, tako da treba na vrijeme zamoliti kontakt osobe da napišu nekoliko riječi o vama. Poželjno je da bar jedna preporuka bude od

mentora na master tezi ili profesora na master studijama, a drugo može biti i od profesora koji je duže vremena pratio pratio vaš rad i poznaje vaše kvalitete i interesovanja. Bilo bi dobro da je profesor već afirmisani naučni radnik, odnosno neko ko je poznat i priznat u akademskim krugovima. Preporuke ne treba da budu adresirane na određeni univerzitet ili odsjek, jer ih tako možete iskoristiti za prijavu na više konkursa. S druge strane, neki univerziteti imaju elektronski sistem predaje preporuka, u kom vi samo popunite informacije osoba za kontakt, a potom njih sistem notifikuje da treba i kako da predaju preporuku za vas. U tom slučaju, imate opciju da označite da li želite da pregledate preporuku prije nego je poslata, ili da vjerujete profesoru (kontakt osobi), i da ne zahtijevate pregledanje.

Prepisi ocjena – Najčešće se traže transkripti sa master studija, ali ponekad je poželjno poslati i ocjene sa osnovnih studija.

Primjerak rada (writing sample) – Ovo nije obavezno, ali neki konkursi za doktorske pozicije traže da im dostavite i primjer vašeg dosadašnjeg rada, kako bi uvidjeli poznavanje materije, da li imate razvijeno kritičko mišljenje, kakve su vam vještine pisanja i slično. Možete poslati esej koji je dobio visoku ocjenu, publikaciju ili rad koji ste predstavili na konferenciji, ili čak i čitavu master tezu – ali vodite računa o limitu koji se tiče broja riječi.

Dokaz o poznavanju jezika – Bez obzira na to koliko dobro govorite engleski jezik, pojedini univerziteti mogu zahtijevati da im dostavite i zvaničnu potvrdu o poznavanju jezika, naročito ukoliko do sada niste nijeste studirali na engleskom jeziku. Svaki univerzitet ima zasebnu politiku priznavanja ovakvih sertifikata, ali najčešće se traže IELTS, TOEFL, CAE i CPE. Imajte u vidu da IELTS i TOEFL sertifikati važe samo dvije godine, dok CAE i CPE važe za čitav život.

Predlog projekta (research proposal) – Ukoliko konkursom nije definisana tema kojom ćete se baviti u doktorskoj tezi, onda je predlog istraživačkog projekta možda i najvažniji dio prijave za PhD poziciju. Ovim dokumentom treba da ubijedite komisiju da je vaš projekat dovoljno dobar za izradu doktorske disertacije, mada on igra bitnu ulogu tek kada uđete u uži izbor kandidata. S jedne strane, kroz predlog projekta treba se utvrdi da li je to istraživanje u domenu ekspertize određenog odsjeka ili univerziteta, dok s druge treba pokaže da je kandidat u stanju da predoči svoje ideje načinom na kojim se to radi u nauci. Predlog projekta može sadržati sljedeće elemente: Background (teorijski okvir i kratak pregled dosadašnjih istraživanja), Research Question(s) (istraživačko pitanje), Intended Approach (metodologija), Scholarly Significance (naučni značaj istraživanja), Work Plan (provizorni plan rada) i reference. Takođe, na sajtovima univerziteta često postoje uputstva i savjeti za pisanje ovakvih predloga, pa bi bilo preporučljivo konsultovati te izvore prije nego se upustite u pitanje. **VAŽNO** – ukoliko u konkursu piše da predlog projekta ne smije prelaziti npr. 2,000 riječi (ne računajući naslov i reference) to stvarno znači da možete da napišete maksimalno 2,000 riječi! Između ostalog, time se od vas traži da pokažete da ste u stanju da svoje ideje sažete u propisani limit – ukoliko je granica 2,000 riječi, a vi napišete 2,002, to možda može voditi i ka eliminaciji bez obzira na to koliko je vaš projekat dobar! Koristite word count i nema brige!

Intervju

Nakon što u oštroj konkurenciji kandidata uđete u užu izbor, selekciona komisija vas poziva na intervju. Razgovor se može voditi uživo ukoliko živite blizu institucije koja vas poziva ili imate budžet za put, ali danas se sve češće praktikuje i intervju putem Skype-a. Svaki intervju je priča za sebe i nemoguće je predvidjeti koliko će trajati, šta će vas pitati i šta treba pripremiti.

Kroz intervju komisija želi da (1) vas upozna kao osobu, (2) da kažete nešto više i pojasnite detalje iz vaše biografije, prpratnog pisma ili predloga projekta, kao i da (3) provjeri kako razmišljate, odnosno da li posjedujete kritičko mišljenje.

Za uspješan intervju najvažnija stvar je PRIPREMA! I dok kandidati često misle da ne mogu puno toga uraditi prije samog intervjuja jer se nikad ne zna u kojem će pravcu razgovor teći, temeljna priprema vam zaista može donijeti prednost u odnosu na ostale konkurente za PhD poziciju.

Evo nekih savjeta koji vam mogu pomoći da se što bolje pripremite:

- Upoznajte se sa istraživačkim domenom potencijalnog mentora (ili istraživačke grupe) – možete pročitati par relevantnih publikacija, koje treba da vam daju predstavu kojim temama se taj profesor bavi, koji su to postulati na kojima se temelji njegov istraživački rad, šta su dosadašnji rezultati i sl.
- Prikupite savjete od sadašnjih ili bivših doktorskih kandidata – to ne mora isključivo biti osoba iz vašeg polja nauke, već možete porazgovarati sa bilo kim ko je prošao kroz intervju.
- Prođite ponovo kroz CV i prpratno pismo – osvrnite se na vaše ciljeve, interesovanja, kvalifikacije i dostignuća.
- Pročitajte projekat nekoliko puta – ukoliko je to projekat koji predlaže mentor odnosno odsjek, pokušajte da pronađete jake i slabe tačke (moguće probleme) kod projekta, kao i da razmislite o eventualnim rješenjima za probleme koje ste prepoznali. Nijedan projekat nije savršen, tako ni onaj koji predlaže mentor, tako da komisija ponekad želi čuti kako razmišljate i da li posjedujete kritički stav. Takođe bi bilo dobro i pripremiti neke sugestije. Ukoliko je to vaš projekat, pokušajte predvidjeti pitanja i razmisliti o rješenjima za eventualne prepreke.
- Predvidite pitanja uopštenog tipa – razmislite šta biste mogli od Na primjer, šta vas čini idealnim kandidatom? Takođe, razmislite o manama i budite spremni da razgovarate o njima.
- Pripremite pitanja koja biste mogli postaviti komisiji – na samom kraju intervjuja će vas gotovo sigurno pitati 'da li vi imate neko pitanje za nas'.

Dos & don'ts

Dos

- Budite sigurni u sebe

- Pokažite entuzijazam
- Pažljivo govorite o vašim slabim tačkama – prepoznajte ih, objasnite ih, i najvažnije, obećajte da ćete uraditi nešto da to popravite
- Pokušajte da date konkretne primjere u odgovorima na pitanja (naročito na ona nezgodna, kojih će sigurno biti)
- Iskoristite prilike koje vam daju – da postavite pitanja, da date sugestije i sl.
- Budite spremni da reagujete na adekvatan način (npr. ukoliko vas pitaju koje biste kurseve željeli da pratite, nemojte dati odgovor tipa „Nisam znao da su i kursevi dio dokorskog programa“.)
- Budite tačni

Don'ts

- Ne budite stidljivi i uplašeni
- Nemojte pucati od samopouzdanja
- Ne budite arogantni (jer niko ne želi da radi sa neprijatnom osobom)
- Projekat u okviru kojeg se prijavljujete je savršen (nema mana)
- Ne poričite vaše slabe strane – svi ih imamo
- Ne pokazujte nesigurnost i neodlučnost

Česta pitanja na intervjuu

- Tell us about yourself?
- What are your long-term and short-term goals and objectives?
- When and why did you establish your goals and how are you preparing yourself to achieve them?
- What do you know about the University of [...]?
- What are your strengths and weaknesses?
- What are you doing to overcome your weaknesses?
- What kind of support network do you have?
- What motivates you?
- What qualifications do you have that you believe will make you successful here?
- What part of research do you like most/least?
- What given you the most satisfaction?
- How do you think a friend or professor who knows you well would describe you?
- Do you work better in large or small groups? Why?
- Do you work/study better in a group or alone? Why?

- Do you prefer a structured or unstructured working or learning environment? Why?
- How do you perform under pressure?
- How do you measure or evaluate success?
- What is the biggest challenge you have ever encountered and how did you deal with it? (Give a specific example.)
- Do you have comments on our project proposal?
- Why did your master's thesis take so long?
- In what ways do you think you can make a contribution to the University or the field?

Iskustva doktorskih kandidata iz Crne Gore

Sanja:

Moje iskustvo koje ću opisati je relevantno poslije obavljenog Mastera u inostranstvu. Ja sam magistrirala na dva univerziteta istovremeno: Aalto u Finskoj, i Tartu Univerzitetu u Estoniji. Moje iskustvo je da kada dobijete diplomu na nekom od cijenjenih evropskih univerziteta, onda je prilično lagano dobiti doktorsku poziciju. Takođe pomaže ako vas profesori lično poznaju ili one koji vas mogu preporučiti. Naravno, moje ocjene su bile dobre, kao i završna ocjena na master tezi - to se takođe uzima u obzir, a uz to postoji i minimalan prosjek koji je potreban za doktorske, zavisno od univerziteta. Ja sam na kraju dobila pozive od oba univerziteta (Aalto i Tartu) i još jednu ponudu za pola stipendije za Univerzitet u Kopenhagenu (a da se nijesam formalno ni prijavila). Prema tome, mislim da ako želite nastaviti za doktorske, dovoljno je dobro se pokazati na magistarskim i imati lijep odnos sa timom na fakultetu, i to lagano otvara vrata za nastavak. Dodatno, takođe je dobro raditi kao istraživač preko ljeta ili tokom semestra.

Ukratko, najvažnije stavke po mom mišljenju su:

- Odnosi sa profesorima i kolegama (bilo za nastavak na doktorske studije na istoj instituciji, bilo za preporuke),
- Vrijedan rad i dosta aktivnosti koje će posvjedočiti o vašoj upornosti i motivaciji.

Ivan:

I applied for JoinEUsee scholarship for studies around 4 years ago. Applying was done online and was quite easy. The most important thing was to establish contact with a hosting University which is also a partner of JoinEUsee project. In order to get the scholarship, the student needed to find a professor from the hosting University who would supervise him. The invitation letter from the professor was required for the application.

Finding an appropriate person for this is essential. I was quite lucky; I sent two emails and got one response from my current supervisor Ernst Wit. I had an interview with Ernst and explained him about the scholarship. At that time he had a research topic which I did not know anything about. I told him that I would like to explore the topic but him that I do not have a necessary background. That was not a problem; he remarked that ability to learn fast and my strong mathematical background are sufficient. In my case, honesty was the best policy. I was clear that I wanted to come to Groningen to do research with him regardless the topic. Also, I was clear about my qualifications. In the end, I got the JoinEUsee scholarship which I could only use for 2.5 years. The rest of the funding was provided by my supervisor so I got the position for 4 years at the department of Statistics and Probability at the University of Groningen.

One nice thing about the application was that the English certificate could be substituted with a statement of the future supervisor that the level of student's English is sufficient. In this way, I avoided doing the TOEFL exam which was not available in Montenegro at that time.

In short, in my opinion, the two most important things are:

1. Finding a good supervisor.
2. English certificate.

Korisni linkovi

Pri razmatranju da li započeti PhD:

<http://www.nature.com/news/2011/110420/full/472261a.html>

Savjeti za intervju

<http://www.youtube.com/watch?v=eUdguDDjgH0>

http://www.phdsociety.be/img/career/bp_doc/intprep.pdf

<http://phdtalk.blogspot.nl/2013/06/five-key-elements-to-consider-when.html>

Skype intervju

<http://edition.cnn.com/2011/LIVING/07/11/skype.interview.tips.cb/index.html>

Standardna pitanja na intervjuu

<http://www.youtube.com/watch?v=bjekVMZZYtg>